

Nečas, Ctibor

Zahraniční angažmá bankovního koncernu Sporobanky

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
1993, vol. 42, iss. C40, pp. [81]-92

ISBN 80-210-0645-5

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101957>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

CTIBOR NEČAS

ZAHRANIČNÍ ANGAŽMÁ BANKOVNÍHO KONCERNU SPOROBANKY

Sporobanka zahájila svou činnost r. 1903 a ze širokého programu si vybrala v podstatě jen dva druhy běžných bankovních obchodů. Přesto však dosahovala jak v eskontu směnek, tak v emisní činnosti výrazných úspěchů, které dovedla uplatnit na českém peněžním trhu a zvláště u slovenských peněžních ústavů uvnitř i za hranicemi monarchie. Z původního finančního ústředí českých spořitelen se tak stávala místem, k němuž začaly gravitovat také charvátsko-slavonské, haličské a jiné drobné peněžní ústavy.¹

Za poslední předválečné hospodářské konjunktury stanula pak Sporobanka na vrcholu své obchodní podnikavosti. Rostoucí úvěrové úkoly a rozmnožování svěřeného jmění ji přinutily k dvojnásobnému zesílení akciové jistiny. Na základě usnesení valných hromad 25. března 1909 a 13. března 1910 byl akciový kapitál zvýšen na 15 mil. K a později na 25 mil. K.² S pokračující rozpínavostí v domácím a zvláště v mimočeském prostředí byla spojena i potřeba jazykově rozšířit protokolaci firmy, která tak byla od 3. září 1912 znamenána u příslušných obchodních soudů a v úředním jednání vedle původní češtiny a němčiny rovněž v jazyce anglickém, francouzském, ruském, polském, srbocharvátském, slovinském, ukrajinském, rumunském, maďarském a italském.³

Této vývojové tendenci se musila přizpůsobovat i vnitřní bankovní organizace. K filiálkám založeným postupně v Brně, Vídni, Terstu a ve Lvově přibývaly další pobočné ústavy. Představovaly je nové filiálky

¹ Nečas, C.: *K počátkům obchodů Ústřední banky českých spořitelen se slovenskými zeměmi*, Slezský sborník 64, 1966, č. 2, s. 190—198 a týž: *Kapitálová expanze Ústřední banky českých spořitelen v předvečer první světové války*. In: *Otázky dějin střední a východní Evropy*. Brno 1971, s. 303—318.

² *Statuten der Ústřední banka českých spořitelen in Prag*. Prag 1912, § 7 a Compass 1911, 1, s. 208—212.

³ Státní oblastní archiv Praha, KSO, SP-XIII-394, č. 2666/34.

⁴ Archiv Investiční banky Praha, Ústřední banka českých spořitelen, Zápisy o schůzích výkonného výboru (dále cit. jako v. v.) 8. 10., 20. 10. a 22. 10. 1906 a *Ríšská ústřední společenstevní pokladna*, Spořitelní obzor 5, 1906, č. 19, s. 273—275.

v Černovicích a v Krakově, stejně jako expozitury v Bilsku a v Piešťanech, a dále pak dvě agilní afilace, které umožňovaly obcházet statutární omezení schváleného obchodního programu, pouštět se do riskantních operací a přisvojovat si různé peněžní, obchodní, dopravní a jiné podniky.

Podnět ke zřízení první z těchto afilací poskytla anketa ministerstva financí o říšské společenstevní pokladně. Otázku projednávali zástupci banky v říjnu r. 1906 s výborem poslaneckého Českého klubu a tlumočili tam negativní stanovisko, podle něhož nebylo českým spořitelnám zapotřebí nějaké nové instituce, když si na podporu svých snah založily už dříve Sporobanku.⁴ Přesto vyvolal vládní projekt obavy z možné konkurence, jíž se mělo čelit zřízením přidruženého ústavu v malém měřítku a pouze za účasti vlastních bankovních funkcionářů.

Podle těchto představ byla pak po vzoru amerických peněžních společností založena 1. dubna 1907 Securitas, spol. s r. o., s kmenovým kapitálem 50 000 K. Společnost měla přijímat důvěrnictví a zastupitelství, zabývat se revizemi peněžních ústavů a soukromých podniků, doporučovat úřednický personál a opatřovat substituce při onemocněních a dovolených, obstarávat revize daňových přiznání, zúčastňovat se odbornou radou i kapitálem při zakládání různých společností, financovat stavby prováděné veřejnými korporacemi a zejména eskontovat směnky na základě účtů a pohledávek. Jak přiznávala interní publikace, začala tato společnost vystupovat jako „pomocná organizace rozsáhlých již úvěrních styků Ústřední banky českých spořitelen po celé monarchii rakousko-uherské“.⁵

Sporobanka uzavřela se Securitou už 25. března 1907 předběžnou smlouvu o vzájemném poměru, která byla 21. dubna doplněna dodatky a 24. června se přeměnila ve smlouvu definitivní, v níž oba partneri figurovali jako mateřský a dceřiný ústav. Příslušná výroční zpráva takto upravený vztah pochvalovala slovy: „Se společností uzavřeli jsme dohodu, která poměr náš na trvalejší základ staví a podařilo se nám docílití již slušného zúročení kapitálu, nehledě k tomu, že prospěli jsme našemu průmyslu a obchodu i touto cestou již v míře velmi slušné, neboť obrat náš činí tu okrouhle 17 500 000 K.“⁶

Vedle domácích firem, které reprezentovala především spol. s r. o. J. Hernych a syn v Ústí n. Orli a dále Stavební akciová společnost v Kladně, Českomoravské elektrotechnické závody F. Křížík, Pražská prodejna uhlí, Akciové ledárny v Praze, Pražská hlídací společnost a Ústřední informační kancelář Fiducia, úvěrovala Sporobanka přes Securitu také několik mimočeských podniků.

⁴ Weinzettl, A., Kadeřávek, A.: *Dějiny Ústřední banky českých spořitelen od jejího založení. 1903—1928*. Praha 1928, s. 15 a Obvodní soud pro Prahu 1, Podnikový rejstřík, C-I-85, č. 18/1. Rovněž *Compass* 1911, 1, s. 799 a *Securitas, peněžní spol. s r. o.*, *Herold československého peněžnictví* (dále cit. jako H) 1, 1910, č. 1, s. 3 a č. 11, s. 6.

⁶ *Nestr. výroční zpráva Ústřední banka českých spořitelen, 6. 1908. Od 1. 1. do 31. 12. 1908*. Praha 1909.

Zvlášť velké naděje se upínaly k očekávané výstavbě slovenského peněžního ústředí v Budapešti. Měla jím být původně Spolková banka s akciovým kapitálem 100 000 K. Projekt se sice nepodařilo realizovat, přesto však nezůstal bez odezvy a zakladatelé se k němu po letech vrátili v nové variantě a pod jiným názvem. Plánované ústředí se konstitovalo 23. prosince 1908 jako Ústředná banka s akciovým kapitálem 200 000 K. Jeho cílem bylo centralizovat nejenom slovenské, ale i rumunské a srbské peněžní ústavy v Uhrách, k čemuž však chyběly síly i prostředky. Proto usilovala nová banka o spojení s českým kapitálem. Živnobanka však požadavek zamítla, Sporobanka sice projevila ochotu k poskytnutí úvěru a převzetí zastupitelské činnosti, „však až pro dobu pozdější z důvodů národnostních“.⁷

Tato doba nastala nad očekávání brzy, když se podařilo na nejbližších poradách Československé jednoty v Luhačovicích navázat osobní kontakty mezi zástupci obou bank a ty se staly východiskem k jednání, která vedla ke schválení úvěrového spojení a k podepsání vzájemných smluv.⁸

V únoru r. 1909 povolila Sporobanka eskontovat budapeštské směnky do 500 000 K, což ji opravňovalo vyslat do ředitelství Ústředné banky dva důvěrníky a získat tři místa v její správní radě. V říjnu r. 1909 byl tento úvěr zvýšen o 1 mil. K, z čehož připadlo 200 000 K na běžné směnky a 800 000 K na materiál peněžních ústavů. Současně se Sporobanka zúčastňovala na takto přisvojené bance i prostřednictvím svých dvou afilací. Securitě poskytla k doplnění a k upsání akciového kapitálu lombard 95 000 K s podmínkou jeho zaplacení do konce r. 1910 a s výhradou předkupního práva a táž společnost s r. o. spolu s nedávno založenou akciovou bankou Bohemia provedla v květnu r. 1910 zvýšení eskontního úvěru o další 1 mil. K.⁹

Po všech těchto operacích dosáhla závaznost Ústředné banky na tvořícím se bankovním koncernu Sporobanky celkové sumy 2,5 mil. K, takže vzájemný poměr obou partnerů musil být upraven smlouvou o zásadách úvěrového spojení. Koncern měl rezervováno ve správní radě a v dozorčím výboru celkem osm míst, čímž budapeštský ústav fakticky ztratil svou obchodní samostatnost a vzdálil se původním záměrům. Slovenské peněžnictví se s takovou změnou jenom velmi nerado smiřovalo a ve svém tiskovém orgánu uveřejnilo na toto téma sérii kritických příspěvků.¹⁰

Z mimočeských firem bylo na Sporobance prostřednictvím Security silně závislé vídeňské podnikatelství staveb J. L. Münz, které se specializovalo na budování elektráren a železničních malodrah a provozovalo rozsáhlou stavební činnost po celém rakouském Přímoří. V květnu r. 1908

⁷ V. v. 19. 12. 1908.

⁸ Hodža, M.: *Publicista, politik, vědecký pracovník*. Praha 1930, s. 214—216 a Rotnágl, J.: *Češi a Slováci*. Praha 1945, s. 167.

⁹ V. v. 8. 4. a 22. 10. 1909 a Zápisy o schůzích správní rady (dále cit. jako s. r.) 28. 2. a 31. 10. 1909.

¹⁰ V. v. 27. 5. a 30. 9. 1910 a s. r. 12. 6. a 30. 10. 1910.

požádalo podnikatelství o poskytnutí vysokého úvěru. Požadavek byl předán terstskou filiálkou centrále a odtud Security, která měla projednat konečnou výši a záruku úvěru. Jakmile se tak stalo, povolila Sporobanka své afilaci poskytnutí lombardního úvěru 1 200 000 K a stavebního úvěru 600 000 K vídeňskému podnikatelství staveb na jeho činnost pro akciovou společnost Društvo opatijske elektricitete i male železnice a pro město Opatija.¹¹

V návaznosti na tuto operaci schválila Sporobanka své afilaci účast na akciové společnosti Österreichische Riviera, která se konstitovala 14. ledna 1908 a jejímž prezidentem byl J. L. Münz. V dubnu r. 1909 byl společnosti poskytnut úvěr 140 000 K na vybudování místní autobusové dopravy a v září téhož roku úvěr 750 000 K na dokončení hotelu Riviera v Pule. V červnu r. 1910 byly témuž klientovi uvolněny prostřednictvím Security další úvěry na různé jistoty, při nichž se jednalo „o zabránění násilným krokům se strany věřitelů z dodávek na zařízení hotelů.“¹²

Tato opatření se však minula účinkem, neboť Münzova firma se ocitla v platebních nesnázích a rovněž akciová společnost Österreichische Riviera se stala insolventní. Dlužné závazky vůči Sporobance bylo třeba vyrovnat převzetím majority akcií akciové společnosti Društvo opatijske elektricitete i male železnice. Prostřednictvím ve správní radě se ujal český zástupce, kromě něhož byli do tohoto orgánu kooptováni další tři reprezentanti českého kapitálu. Bankovní věstník při této příležitosti ujišťoval: „Se strany české učiní se ovšem pokud možno vše, aby podnik tento, který má silný význam hospodářský i národní pro rakouské Přímoří, zůstal v rukou slovanských.“¹³ V lednu r. 1912 povolila pak Sporobanka obcím Opatija a Volosko společnou komunální půjčku 1,5 mil. K na stavbu lázeňského paláce s podmínkou, že obě obce převzaly rovným dílem akcie opatijské malodráhy a elektrárny od Security.¹⁴

Menší vliv získala Sporobanka přes svou afilaci také v pulské akciové společnosti Društvo istrijske elektricitete i male železnice, jejíž lombardované akcie odkoupila následkem úvěrové závaznosti v červenci r. 1911.¹⁵ Na rozdíl od spojení s podnikatelstvím staveb J. L. Münze obešla se tato kapitálová účast bez jakéhokoliv dramatického napětí.

Impuls k založení druhé a z hlediska mimořádných transakcí Sporobanky ještě významnější afilace vzešel opět z vládních projektů. Jednalo se při nich o organizaci vystěhovaleckých peněz, jíž věnovalo bankovní vedení pozornost současně nebo dokonce s předstihem před oficiálními vládními místy. Hlavní zájem se soustřeďoval na vystěhavalce z českých zemí, ale také ze Slovenska, Charvátsko-Slavonska a z Haliče, což bylo konkretizováno za návštěvy amerických krajanů a jejich účasti na pátém sokolském sjezdu v Praze r. 1907. Taktó vymeze-

¹¹ V. v. 31. 10. a 21. 11. 1910.

¹² S. r. 12. 6. 1910. Rovněž *Rakouská Riviera, a. s. ve Vídni*, H 1, 1910, č. 7, s. 7.

¹³ *Česká hospodářská práce na jihu slovanském*, H 2, 1911, č. 7, s. 4.

¹⁴ V. v. 27. 1. a 28. 6. 1912 a s. r. 28. 1. a 29. 6. 1912.

¹⁵ V. v. 29. 7. 1911.

nému účelu se měla podle původních úvah přizpůsobit dosavadní Securitas, která by však musila přeměnit podnikatelskou právní formu ze společnosti s ručením omezeným na akciovou společnost. Když ale jednateleský výbor této afilace vyslovil proti zamýšlené změně oprávněné výhrady, usnesla se správní rada mateřského ústavu na zřízení „nové banky pod egidou a se zajištěným rozhodným vlivem Ústřední banky českých spořitelén, a to s názvem Bohemia, akciová banka v Praze“.¹⁶

Po vypracování stanov požádala Securitas o předběžnou koncesi k založení projektovaného ústavu, která jí byla udělena přípisem českého místodržitelství 29. června 1909 na základě výnosu ministerstva vnitra ze dne 19. března 1909. Dlouhé časové rozpětí mezi datováním obou spisů bylo způsobeno tím, že úřady vyvíjely na zakladatele tlak, aby se jejich banka jmenovala raději Austria, měla své sídlo ve Vídni a byla utrakvistickým ústavem česko-německým.¹⁷ Zdlouhavě, nicméně přece jen kladně vyřízená žádost umožnila přistoupit k přípravám subskripce, která se měla provést v kruhu aktivních činitelů Sporobanky a Security a k prodeji případného zbytku akcií se měl utvořit syndikát, který by vyhradil koncernu Sporobanky přednostní právo na nerozebraný materiál, aby tak byl vyloučen jakýkoliv cizí vliv.

Současné se na doporučení malíře A. Muchy vypravil na obchodní cestu do New Yorku ředitel J. Pátek, který tam měl vykonat agitaci pro Bohemii a informovat se o americkém peněžním trhu jako o jejím možném odbytišti. Cestovní zpráva se stala předmětem obsáhlých jednání představenstva Sporobanky, obchodního vedení Security a dokonce i zahraničního odboru Národní rady české, na základě nichž se ustanovil 10. října 1909 zařizovací výbor.¹⁸

Mezitím proběhla subskripce 1 mil. K akciového kapitálu ve 2 500 ks akcií, jejichž polovinu upsala Securitas. Ta pak jménem zařizovacího výboru podala žádost o definitivní koncesi, po jejímž udělení byla svolána ustavující valná hromada a na ní se konstitovala 5. prosince 1909 Bohemia, akciová banka v Praze. Sporobanka s ní pak uzavřela 20. prosince 1909 smlouvu o vzájemném poměru, která byla podobného znění, jako smlouva s první její českou afilací.¹⁹ Stanovy opravňovaly novou banku k obchodům všeho druhu, speciálně však ke zprostředkování vystěhovaleckých úhrad, k vymáhání pohledávek a dědictví v cizině, k reburzování a provádění výplat, jakož i k podpoře vývozu a dovozu zboží.

Bohemia byla protokolována ve třinácti jazycích a mohla při centrále Sporobanky otevírat jednotlivá oddělení a při jejích filiálkách zřizovat své agentury. Z organizačních jednotek postupně uvedla do provozu oddělení pro zboží, které mělo na starosti import a export na Balkáně a v zámoří, oddělení pro mezinárodní dopravu přes Hamburk a Terst a pro říční dopravu na Labi a Dunaji, oddělení pro přepravu osob, které

¹⁶ S. r. 20. 9. 1908.

¹⁷ V. v. 7. 5. 1909 a s. r. 29. 6. 1909.

¹⁸ V. v. 22. 7. a 24. 7. 1909 a s. r. 25. 7. a 10. 10. 1909.

¹⁹ České místodržitelství Securité 25. 11. 1909 — Státní ústřední archiv Praha, ČM, 1901—1910, kart. 7934, čj. 152088/09.

poskytovalo cestujícím informace a prodej železničních a lodních lístků, oddělení právní pro obstarávání notářských záležitostí vystěhovalců a oddělení technické, které zprostředkovávalo vývoz českých zemědělských strojů. Agentury zřizovala ve všech sídlech filiálek Sporobanky a později přeměnila brněnskou a krakovskou agenturu v samostatné filiálky, k nimž připojila také filiálky v New Yorku a v Rzeszově.²⁰

Prvním peněžním ústavem v zahraničí, s nímž se Bohemia kontaktovala od samého počátku své podnikatelské aktivity, byl americký bankovní dům Brodský a Sovák. Tuto starou soukromou firmu, která byla založena už r. 1867, sídlila v New Yorku a měla expozitury v Pittsburghu a v Clevelandu, provozovala všechny bankovní obchody, měla cestovní kancelář a disponovala také komerčně-právním zastupováním, objevil během své informační cesty ředitel J. Pátek. Z jeho podnětu pak Sporobanka firmu zakoupila a uzavřela s ní 19. listopadu 1909 smlouvu, upravující vzájemný poměr mezi oběma ústavy. V září r. 1910 byl tento bankovní dům akciován a jeho akcie za 36 000 dolarů, vystavené na jména původních majitelů, byly spolu s veškerými vklady převedeny na Bohemii. Takto inkorporovaná akciová společnost zúžila pak svůj obchodní program na export, import a komisionářství.²¹

Jako jediná banka v Rakousko-Uhersku odvážíla se Bohemia proniknout na zámořské peněžní trhy i zakladatelskou činností, když našla směrlost zřídit peněžní ústav Bank of Europe v New Yorku. Tato banka amerických Čechů byla samostatnou státní korporací, která se konstituovala 5. července 1910 s akciovým kapitálem 100 000 dolarů. Bohemia převzala 60 % tohoto obnosu, takže získala podle amerického zákonodárství potřebnou majoritu. Banka byla oprávněna provozovat kromě obchodu se zbožím a půjček na průmyslové podniky všechny finanční operace, jejichž cílem bylo připoutat a udržet spojení vystěhovalců s jejich vlastní. Zvláště aktivní bylo přitom její spořitelní oddělení, které přijalo za prvních šest měsíců činnosti 539 740 dolarů na vkladních knížkách.²²

Sporobanka převedla na Bohemii také úvěrová spojení se dvěma tradičními jihoslovanskými partnery: jedním byla Hrvatska eskomptna i mnjenjačna banka v Brodu nad Savom a druhým Trgovačka banka v Bělehradě.

Brodské bance, která patřila k velmi staré klientele, byl v červenci r. 1908 povolen eskontní úvěr 3 mil. K a vkladový úvěr 1 mil. K, na základě čehož získala Sporobanka dvě místa ve správní radě a jedno v dozorčím výboru tohoto peněžního ústavu. Při zvýšení jeho akciového kapitálu z 1,5 mil. K na 2 mil. K bylo pak r. 1910 využito tohoto vysokého obliga k tomu, že na pokyn Sporobanky převzala Bohemia 3 334 ks nových akcií a z materiálu vyloženého k veřejné subkripci na ni připadlo 3 974 ks.

²⁰ *První výroční zpráva Bohemie, akciové banky v Praze*, H 2, 1911, č. 15, s. 1 a *Compass* 1918, 1, s. 644. Rovněž Obvodní soud pro Prahu 1, *Podnikový rejstřík*, B-II-130, č. 33/1 a *Stanovy Bohemie, akciové banky v Praze*. Praha 1909.

²¹ V. v. 26. 8. 1910 a s. r. 28. 9. 1910. Rovněž *Bankovní dům Brodský a Sovák v New Yorku*, H 1, 1910, č. 6, s. 3.

Touto kapitálovou účastí byla tak pro afilaci získána rovněž dvě místa ve správní radě.²³

Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka měla kromě oddělení pro zboží a oddělení pro zemědělské stroje dobře prosperující oddělení dřevařské, které převzalo agendu firmy M. Prpić ve Vrpolji. Sporobanka a s ní Bohemia využily těsného spojení s brodským ústavem ke společným obchodům v anektovaných zemích. K jejich usnadnění se konstitovala 14. září 1911 akciová společnost Drina, d. d. na eksploataci šum u Bosne i Hercegovine s akciovým kapitálem 600 000 K, který upsala zčásti Bohemia a měla za to vyhrazeno jedno místo ve správní radě. Společnost organizovala těžbu v lesním úseku Radomišlja Planina a dosahovala tam velmi uspokojujících výsledků. Proto se začalo o rok později připravovat založení další akciové společnosti Sava, slavonska industrija drva, již měla Sporobanka prostřednictvím své afilace poskytnout úvěr do výše celého akciového kapitálu projektované společnosti. Tento plán však pro zhoršenou situaci na tehdejších peněžních trzích ztroskotat.²⁴

Bělehradské bance, s níž Sporobanka udržovala kontakt od r. 1906, byl v listopadu r. 1908 zvýšen eskontní úvěr z 1 mil. K na 1,5 mil. K, což umožňovalo vyslat jednoho zástupce do správní rady a dosadit do vedení dva důvěrníky. V únoru r. 1911 se začalo uvažovat o přímém zapojení tohoto peněžního ústavu do koncernu Sporobanky a bylo rozhodnuto, aby obě české afilace převzaly každá na polovinu 1 000 ks jeho akcií po 100 dinárech a aby dále při očekávaném zvýšení akciového kapitálu „majorita byla našim sférám zajištěna“.²⁵ Usnesení se realizovalo v prosinci r. 1911 při vypsání subskripce 2 mil. dinárů akciového kapitálu, kterou zajišťovaly Securitas a Bohemia, a povolily k tomu srbským upisovatelům lombardní úvěr do výše 75 0/0. Přesto se podařilo v Bělehradě upsat jenom 3 000 ks nových akcií, takže zbývajících 7 000 ks musila převzít Bohemia s podmínkou, že se koncernu Sporobanky dostalo čtyř míst ve správní radě a jednoho místa v dozorčím výboru bělehradského ústavu.²⁶

Transakce, k níž došlo za ohlašujícího se neklidu na peněžních trzích, nebyla akceptována domácími kruhy s příliš velkou radostí. Nepříznivému přijetí měla čelit propagační publikace, v níž opět zazněla zapomenutá už téměř slova o nutnosti slovanské hospodářské vzájemnosti. Autor S. Kukla, jinak úředník Sporobanky, v úvodu o tom přímo napsal: „V poslední době možno pozorovati poznenáhly přechod od teoretického horování o slovanské vzájemnosti k praktické součinnosti na poli hospodářském. Má studie o srbském peněžnictví má býti příspěvkem k snahám o jeho uskutečňování.“²⁷ Krátké kapitoly, podávající přehled o hospodářských důsledcích rakousko-srbské celní války, základní informace

²³ V. v. 28. 1. 1911 a *Bank of Europe*, H 1, 1910, č. 6, s. 3.

²³ V. v. 27. 6. 1908, 23. 4. 1910 a 24. 6. 1911 a s. r. 26. 7. 1908, 24. 4. 1910 a 19. 3. 1911.

²⁴ V. v. 12. 8. 1911 a 24. 2. a 2. 3. 1912 a s. r. 24. 9. 1911 a 25. 2. a 2. 3. 1912.

²⁵ S. r. 26, 2. 1911.

²⁶ Ibidem 26. 11. 1911 a v. v. 1. 12. a 29. 12. 1911.

²⁷ Kukla, S.: *Srbské peněžnictví a český kapitál*. Praha—Bělehrad 1912, s. 5.

o srbských peněžních ústavech a hodnocení česko-srbských finančních styků, vyzněly pak jako velmi naléhavá propagace hospodářské spolupráce mezi slovanskými národy.

Bohemia konečně převzala i část nepohodlných závazků, které měla filiálka Sporobanky ve Vídni u tamních ústavů Spar- und Kredit-Verein Wiener Hort, Allgemeine Kredit-Vereinsbank a Einkaufs-Zentrale für Offiziere und Beamte. S prvním ústavem navázala styky už v květnu r. 1906, kdy mu zprostředkovala eskontní úvěr 750 000 K s výhradou, že převezme dluhopisy Sporobanky pro všechny pojišťovny, u kterých zajišťoval pojištění svých členů. Když téměř všechny jeho podíly získala Allgemeine Kredit-Vereinsbank, dostala se i ta do sféry vlivu Sporobanky, jejíž vídeňská filiálka jí sjednala v červenci r. 1908 zvláštní úvěr 500 000 K pro akcepty firmy Einkaufs-Zentrale für Offiziere und Beamte.²⁸ V dubnu r. 1910 přešla Allgemeine Kredit-Vereinsbank koupí většiny jejích akcií do rukou Bohemie, na kterou pak bylo převedeno veškeré úvěrové spojení s tímto klientem a oběma jeho přidruženými ústavy, tj. Spar- und Kredit-Verein Wiener Hort a Einkaufs-Zentrale für Offiziere und Beamte. Bezprostředně nato schválila Sporobanka své afilaci zvýšení úvěru celému tomuto zájmovému společenství ze 2,5 mil. K na 6 mil. K.²⁹ Na základě usnesení mimořádné valné hromady redukovala Allgemeine Kredit-Vereinsbank svůj akciový kapitál. Toto opatření však přišlo příliš pozdě, než aby dokázalo zabránit tísnivé situaci, do které se ústav dostal v dalším vývojovém období a způsobil vážné obtíže nejenom Bohemii, ale i Sporobance.

Pozoruhodných výsledků dosáhla Bohemia také při organizaci vývozu českých zemědělských strojů, na jejíž možnosti ji upozornil v domácím prostředí Vývozní spolek pro Čechy, Moravu a Slezsko a v zahraničí pak zejména Bělgarska tãrgovska banka v Ruse. Tento ústav byl založen místními kruhy, pracoval s akciovým kapitálem 5 mil. leva a disponoval filiálkami v Sofii, Varně, Plovdivu, Gabrovu a Burgasu. Posledně jmenované filiálce poskytla Sporobanka úvěr 200 000 franků a navázala s ní těsné obchodní spojení. Jeho výsledkem byl mj. návrh na zřízení skladiště zemědělských strojů v bulharském hlavním městě, jehož přípravami byla pověřena Bohemia.³⁰

Za tím účelem tato afilace vyslala v září r. 1910 dva své úředníky na cestu ke studiu hospodářských poměrů v Bulharsku a ke zjištění tamních odbytových možností pro české zemědělské strojírny. Po návratu obou delegátů bylo otevřeno technické oddělení pro podporu vývozu českých zemědělských strojů s cílem „konkurenci továren cizích z dosavadní pozice vytlačit.“³¹ Technické oddělení se pak zapojilo do práce na uspořádání výstavy českých zemědělských strojů v Sofii r. 1911, zatím co do-

²⁸ V. v. 27. 6. 1908 a s. r. 26. 7. 1908.

²⁹ V. v. 1. 7. a 9. 7. 1910 a s. r. 10. 7. 1910.

³⁰ V. v. 17. 9. a 14. 10. 1910. Rovněž *Bulharská obchodní banka v Ruščuku*, H 2, 1911, č. 11, s. 2.

³¹ Nečas, C.: *K pokusům o vývoz českých zemědělských strojů na Balkán*, Sborník prací pedagogické fakulty v Brně 50, 1976, s. 71—77.

pravní oddělení vystavovatelům zajišťovalo přepravu jejich exponátů na výstaviště a odtud po skončení výstavy zpět do vlasti.

Kromě toho zprostředkovala Bohemia v únoru r. 1912 přeměnu firmy H. Langbein v Ruse na akciovou společnost Bălgarsko tãrgovsko a. d., která za poskytnutí úvěru 100 000 franků přenechala českým zástupcům dvě místa ve správní radě. Společnost začala vykazovat nadějně výsledky, když za první měsíc činnosti prodala zemědělské stroje za 125 000 franků a dosažená bilance jí pak umožňovala vyplácet 10 % dividendu.³²

Vedle neuváženého financování obou českých afilací, Security a Bohemie, rozšířila Sporobanka velkorysou úvěrovou činnost také na řadu dalších peněžních ústavů, jejichž velká obliga musila namnoze kompenzovat tím, že vysílala do jejich vedení své zvláštní důvěrníky.

V září r. 1908 byl povolen vysoký úvěr 5,5 mil. K lvovskému ústavu Akcyjny Bank Zwiãzkowy dla stowarzyszeñ zarobkowych i gospodarczych, s nímž měla Sporobanka kontakt od samého počátku své činnosti. Tentokrát šlo o zvláštní úvěr pro akcepty těžařské organizace Zwiãzek producentów ropy, k jehož založení značně přispěla Pragobanka. Výnosné operace, která se ovšem přičila stanovám a vyvolala oprávněnou kritiku zvláště na stránkách časopisu Der österreichische Volkswirt, musila se nakonec zřít ve prospěch vídeňské velkobanky Union-Bank, jež by jen těžce nesla ztrátu jakéhokoliv ropného obchodu, spadajícího do pomyslné sféry její haličské působnosti.³³

Podobně rozšířila stará spojení s oběma černovickými peněžními ústředími, jimiž byly Seljanska kasa a Centrali insoțirilor economice romãne. Ukrajinské korporaci byly nově povoleny úvěry 1 mil. K v červenci r. 1910 a 3 mil. K v listopadu r. 1911, takže směnečné obligo se tam spolu se starými závazky zvýšilo celkem na 7 mil. K. Pro rumunskou korporaci schválila správní rada nové úvěry 1,4 mil. K v únoru r. 1909 a 1 mil. K v červenci r. 1910, čímž vzrostl její směnečný dluh celkem na 4 mil. K. Přitom nově povolené úvěry, určené dřevařským firmám G. Ballan a Ballan a Co. v Černovicích byly překročeny o 1,1 mil. K a teprve dodatečně předloženy ke schválení. Ředitel černovické filiálky, jehož postupu vytklo vedení nekorektnost, stal se osobně odpovědný za další průběh tohoto úvěrového spojení, které musilo být v březnu r. 1911 upraveno obnosem 6,9 mil. K.³⁴ S ohledem na zjištěný bilanční stav byla proto zahájena jednání o částečné nebo úplné vypovězení úvěrových smluv, respektive o jejich převedení na jinou firmu. Nejprve bylo zrušeno financování dřevařských obchodů, později došlo k zastavení úvěrů oběma černovickým peněžním ústředím. Jisté ulehčení nastalo však teprve tehdy, když bylo obchodní spojení černovické filiálky s Ballanovými dřevařskými firmami předisponováno na akciovou společnost Societatea pe acții pentru industria lemnului Bucovina, jejíž akcie za 300 000 K upsaly rovným dílem Securitas a Bohemia.³⁵

³² V. v. 22. 3. a 4. 5. 1912 a s. r. 5. 5. a 24. 11. 1912.

³³ V. v. 19. 9. 1908 a s. r. 20. 9. 1908. Rovněž Bujak, F.: *Galicja*. 2. Lwów—Warszawa 1910, s. 129.

³⁴ S. r. 28. 2. 1909, 10. 7. 1910 a 19. 3. 1911.

³⁵ V. v. 3. 11. 1911 a 9. 3. 1912 a s. r. 26. 11. 1911 a 5. 5. 1912.

Neméně vysoké úvěry získávaly i další banky a peněžní ústavy v cizině, např. v červenci r. 1908 budapeštská Pénzintézetek Központi Hitelbankja 5 mil. K a subotická Délvidéki Közgadasági Bank 1,5 mil. K, v listopadu r. 1908 aradská Viktoria 5 mil. K a záhřebská Hrvatska i poljodjelska banka 4 mil. K, v únoru r. 1909 pulská Gospodarska zveza 2,5 mil. K, v srpnu r. 1909 splitský Zadružni savez 2 mil. K, v říjnu r. 1910 martinská Tatrabanka 1 mil. K atd.³⁶

Horečný vzrůst a současné rozptylování úvěrové aktivity měly za následek stálou potřebu peněžních prostředků, o čemž interní publikace případně poznamenávala: „Vklady přirůstaly sice v miliónech, úvěry však v desetimiliónech, takže přes veškeré úsilí banky udržeti nějaké pohotovostní rezervy, rozplývaly se za velmi krátkou dobu.“³⁷

Ke zmírnění této situace měly sloužit tzv. prémiové vklady. Vlastníci bankovních dluhopisů získali tímto opatřením právo k ukládání peněz na zvláštní vkladní knížky s vysokým úrokem. Tím se dařilo podporovat nejenom odbyt vlastních emisí, ale současně čelit chybějící peněžní hotovost. V boji o vklady šla Sporobanka dokonce tak daleko, že v červenci r. 1908 vystoupila z kartelu rakouských bank a donutila tak jeho členy soutěžit s jejími vyššími úrokovými sazbami také při obyčejných vkladech. Svůj postup omlouvala tím, že byla vlastně emisním ústavem a chtěla mít podobně jako Zemská banka království Českého poněkud volnější ruku. V r. 1910 byla pak zřízena v centrále i v některých filiálkách tzv. žirová oddělení, která způsobovala disharmonii také v poměru k drobným peněžním ústavům. Oficiální orgán českého spořitelnictví nesouhlasil s tímto novým opatřením, poněvadž sloužilo k povinnému ukládání peněžních prostředků spořitelů u jejich finančního ústředí.³⁸

Umělá opatření, která měla zajišťovat nejrůznější výhody ve vkladové politice a pomáhat k útěku ze stále tíživějšího vnitřního sevření, narážela na četné publicistické výpady zvenčí, stejně jako na kritiku z řad vlastních akcionářů.

Kampaň proti Sporobance vedly zejména vídeňské noviny a časopisy Wiener Montags-Journal, Spar- und Renten-Zeitung a der Österreichische Volkswirt. Jejich zpravodajství, přejímané mnohdy také rakouským a říšskoněmeckým politickým tiskem, bylo zvláště v relacích o černovických záležitostech tak nenávistné, že ředitelství banky vypsalo dokonce peněžitou odměnu za případné vypátrání původce těchto novinářských útoků. Ve způsobu, jakým se referovalo o množících se těžkostech, nezůstávala pozadu ani česká žurnalistika. Časopis Český ekonomista si dokonce počínal s takovou vehemencí, že jeho zvlášť ostré slovní útoky daly podnět i k založení bankovního věstníku pod názvem Herold českoslovanského peněžnictví.³⁹

³⁶ S. r. 26. 7. a 22. 11. 1908, 28. 2. a 29. 8. 1909 a 10. 10. 1910.

³⁷ Weinzettl, A., Kadeřávek, A.: o. c., s. 19.

³⁸ S. r. 4. 8., 13. 10. a 17. 11. 1907, 26. 7. a 18. 10. 1908, 19. 12. 1909 a 28. 9. 1910. Viz též Král, V.: *Žirová služba v našem peněžnictví*. Praha 1911, s. 17

³⁹ Srov. k tomu programový úvodník H 1, 1910, č. 1, s. 1.

Proti úvěrové politice se ozývaly stále častěji hlasy také na valných hromadách a dokonce i ve správních radě, kde zvláště zástupci spořitelů vyjadřovali otevřeně své pochyby nad účelností velkých závazků za hranicemi domácí ekonomiky a později i nespokojenost s opomíjením úvěrových požadavků drobného českého peněžnictví. Poprvé se tak stalo při schvalování ropného obchodu v Haliči a pak zejména vysokých úvěrů pro Securitu a Bohemii ve Vídni, Budapešti, Aradu, Brodu nad Savom, Záhřebu a v Bělehradě. V této souvislosti byl dokonce položen dotaz, zda nebyly obě afilace pouze pláštíkem k utajení obchodů, které banka vlastně nesměla provozovat. Nesoulad mezi ředitelstvím a správní radou přerostl v říjnu r. 1910 při jednáních o riskantních dřevařských obchodech v Černovicích v otevřenou polemiku, v níž opozice vystoupila s následujícím mementem: „Bylo by dobře si uvědomiti, zda srovnává se to s účelem banky, která má býti střediskem peněžních ústavů a vystříhati se obchodů podnikatelských tím spíše, že dnes je domněnka o Ústřední bance českých spořitelů, jako by směla provozovati obchody jen jako velká spořitelna.“⁴⁰

Jen s velkým vypětím se podařilo Sporobanku vyvést v letech 1912 až 1918 z hrozící situace a vrátit ji původnímu poslání. Díky válečné inflaci se mohl ústav postupně zbavovat starých tíživých břemen a uvedl nakonec svůj obchodní program v náležitý soulad se svými stanovami.

Bankovní koncern Sporobanky tvořily afilace Securitas, Akciová banka Bohemia a Allgemeine Kreditvereinsbank. Sloužily na nečeských peněžních trzích k uskutečňování riskantních a nepohodlných operací, pro které neměl mateřský ústav náležité oprávnění. Zahraniční angažmá v letech předválečné konjunktury přivedlo Sporobanku na pokraj bankrotu, z něhož se podařilo najít šťastné východisko teprve v dalším vývojovém období.

PŘÍLOHA I. ZAHRAŇIČNÍ ÚČASTI V BANKOVNÍM KONCERNU SPOROBANKY

Securitas, peněžní spol. s r. o., Praha	1907
Bauunternehmung J. L. Münz, Wien	1909
Društvo istrijske elektricitete i male željeznice, Pula	1911
Društvo opatijske elektricitete i male željeznice, Opatija	1908
Österreichische Riviera — A. G., Pula	1908
Ústředná banka úč. sp., Budapešť	1910
Akciová banka Bohemia, Praha	1909
Bálgarska tãrgovska banka, Ruse	1910
Bálgarsko tãrgovsko a. d., Ruse	1912
Bank of Europe, New York	1910

⁴⁰ S. r. 30. 10. 1910.

Beogradska trgovačka banka, Běograd	1908
Brodský a Sovák, New York	1910
Bucovina, s. a. pentru industria lemnului, Černovice	1911
Drina, d. d. za eksploitanje šum, Sarajevo	1911
Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka, Brod nad Savom	1908
Allgemeine Kreditvereinsbank, Wien	1910
Einkaufszentrale für Offiziere und Beamte, Wien	1908
Hunnia, Hadfelszerelési és Femiparművek r. t., Pozsony	1910
Wiener Hort, Spar- und Kredit-Verein, Wien	1907

DAS AUSLANDENGAGEMENT DES BANKKONZERNS DER SPOROBANK

Der Bankkonzern der Sporobank entstand am Vorabend des Ersten Weltkrieges. Er verband Industrie-, Handels-, Kredit-, Verkehrs- und andere Unternehmen, die ihren Sitz nicht nur in den Ländern der Böhmisches Krone hatten, sondern auch außerhalb der Grenzen der einheimischen Wirtschaft. Zu bedeutenden nicht-böhmischen Mitgliedern des entstehenden Konzerns wurden vermittels der Finanzgesellschaft Securitas einerseits das Wiener Bauunternehmen J. L. Münz mit einem Netz von Verkehrs- und Bauunternehmen im österreichischen Küstengebiet, andererseits die slowakische Ústředná Banka in Budapest, vermittels der Aktienbank Pohemia dann vor allem die Beogradska trgovačka banka sowie die Hrvatska eskomptna i mjenjačna banka in Brod n. Savom, die Newyorker Geldinstitute Brodský und Sovák sowie die Bank of Europe und die Wiener Allgemeine Kreditvereinsbank.